

СУТНІСТЬ ТАКТИКИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ЗАСОБУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

Василь Васильович КІКІНЧУК,

*канд. юрид. наук, доцент,
заступник декана з навчально-методичної
роботи факультету № 1 Харківського
національного університету
внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-2241-6384>*

Кардинальне реформування кримінального процесу України в контексті запровадження передових стандартів дотримання прав людини зумовлює необхідність перегляду багатьох теоретичних концепцій і формування нових практичних рекомендацій у галузі криміналістики та інших прикладних наук кримінально-правового циклу. Однією з таких новацій було запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій у КПК України, що фактично надало процесуальній формі більшості заходів, які традиційно проводили у межах оперативно-розшукової діяльності. Відповідно перед наукою криміналістикою і теорією оперативно-розшукової діяльності виникла проблема щодо розроблення загальних тактичних засад і конкретних тактичних правил і прийомів проведення нових різновидів процесуальних дій. Її вирішення насамперед потребує вирішення питань щодо сутності відповідних засобів тактики, співвідношення тактики негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів.

Зокрема, як відзначили М.А. Погорецький і Д.Б. Сергєєва, негласні слідчі (розшукові) дії мають однакову ґносеологічну природу, один і той же алгоритм здійснення із однойменними негласними оперативно-розшуковими заходами, передбаченими ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Вони проводяться із застосуванням тотожних методів пізнання події злочину, в одному й тому ж режимі таємності. Проте негласні слідчі (розшукові) дії та ОРЗ суттєво розрізняються між собою за сферами та правовим режимом здійснення: за метою та завданнями проведення; фактичними й юридичними (правовими) підставами проведення; за правовим статусом суб'єктів їх провадження (навіть якщо проводяться оперативними працівниками, то ті мають статус слідчого) й, відповідно, за характером правовідносин, що виникають у ході їх здійснення; за процесуальним значенням отриманих результатів; за об'єктом, формами та методами відомчого контролю і прокурорського нагляду за їх здійсненням [1, с. 140–141].

Як бачимо, ознаки, що відрізняють негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи, мають насамперед правову природу. Вони не є настільки вагомими, щоби зумовити кардинальні відмінності з точки зору тактики безпосереднього проведення НС(Р)Д, а істотні зміни притаманні в основному підготовчому (щодо визначення процесуальних підстав їх проведен-

ня) і заключному (щодо оформлення результатів та їх використання в доказуванні) етапам. Тому цілком закономірно, що фахівці у галузі ОРД розробляють теоретичні питання та формують практичні рекомендації щодо використання можливостей підрозділів оперативної служби для проведення НС(Р)Д, здійснення тактичних комбінацій під час НС(Р)Д та безпосередньо проведення НС(Р)Д оперативними підрозділами, адаптуючи таким чином положення оперативно-розшукової тактики до потреб досліджуваного різновиду процесуальних дій.

Водночас поширеною є думка щодо належності їх тактики до предмета науки криміналістики. Так, наприклад, В.Б. Любчик і Д.М. Семелюк наголосили, що впровадження інституту НС(Р)Д зумовило зміни у розумінні криміналістичної тактики. Проведення НС(Р)Д вимагає від слідчого застосування слідчим або оперативним підрозділом за його дорученням саме оперативно-розшукової тактики [2, с. 24]. На думку ж М.А. Грібова, у частині проведення НСРД криміналістична тактика має бути сформована на основі оперативно-розшукової тактики з урахуванням мети, завдань та юридичних умов слідчої діяльності. Із запровадженням інституту НСРД ознакою криміналістичної тактики не можна вважати вплив суб'єкта на психіку об'єкта з метою спонукання його до певних дій, зумовлених вирішенням завдань кримінального судочинства, оскільки значна частина НСРД не передбачає такого впливу [3, с. 11].

Також варто вказати, що С.О. Павленко також вважає, що тактика негласних слідчих (розшукових) дій хоча і є за своїм сенсом індивідуальною, проте переважним чином має ґрунтуватися на положеннях оперативно-розшукової діяльності, а не криміналістики, принаймні зважаючи на той факт, що теоретичні та практичні положення оперативно-розшукової тактики відпрацьовано роками [4, с. 17]. Важливо уточнити, що криміналістична тактика інтегрує досягнення оперативно-розшукової тактики, вплив якої зумовлює певну трансформацію традиційних уявлень про ознаки криміналістичної тактики. Але і положення останньої мають вагоме значення при формуванні тактики проведення НС(Р)Д.

Сучасна криміналістична тактика є поняттям багатогранним і розглядається у трьох аспектах: науковому, практичному та навчально-дидактичному [0, с. 24], оскільки цим терміном називають розділ криміналістичної науки, систему прийомів і рекомендацій практичної діяльності та складову частину програми криміналістики як навчальної дисципліни. У свою чергу тактика НС(Р)Д в усіх цих аспектах являє собою складову частину криміналістичної тактики. В науковому аспекті вона може бути сформована як окрема криміналістична теорія, у прикладному – вміщувати практичні рекомендації з підготовки, безпосереднього проведення та фіксації результатів НС(Р)Д як окремо, так і в складі тактичних операцій, а у дидактичному – включатись до змісту підручників і посібників з криміналістики.

Отже, теоретичну основу для формування тактики НС(Р)Д як засобу криміналістичної тактики у частині структурної побудови складають положення криміналістики, а у змісті окремих елементів – положення оперативно-розшукової тактики.

Список використаних джерел:

1. Погорецький М.А., Сергєєва Д.Б. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33). С. 137–141.
2. Любчик В.Б., Семелюк Д.М. Про співвідношення оперативно-розшукової тактики і криміналістичної тактики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3-4. С. 22–25.
3. Грібов М.Л. Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 1 (23). С. 6–13.
4. Павленко С. Сутність і зміст поняття «оперативно-розшукова тактика». *Теорія і практика правознавства*. 2018. Вип. 2 (14). С. 1–25.
5. Шевчук В. М. Сучасне розуміння криміналістичної тактики: поняття, ознаки, предмет і завдання. *Теорія і практика правознавства* 2020. Вип. 1 (17). С. 3–30.